

*Г.В.Сухорукова, О.О.Дронова,
Н.М.Голота, Л.А.Яницур*

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

*з методикою викладання
в дошкільному навчальному
закладі*

*Г.В.Сухорукова, О.О.Дронова,
Н.М.Голота, Л.А.Янцур*

Образотворче мистецтво
з методикою викладання
в дошкільному навчальному закладі

Підручник для студентів вищих навчальних закладів

Затверджено Міністерством освіти і науки України

4-те видання

Київ 2019

УДК 37.016:74(075.8)
О-23

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(лист №14/18-Г-1867 від 02.11.2007 р.)*

Автори:

Г.В.Сухорукова (п. 1, 4 модуля 4; п. 1–4 модуля 5),
О.О.Дронова (п. 1–3 модуля 1; п. 1, 4 модуля 2; п. 3–5 модуля 3;
п. 2, 3, 5, 7 модуля 4), Н.М.Голота (п. 2 модуля 3; п. 6 модуля 4),
Л.А.Янцур (п. 2, 3 модуля 2; п. 1 модуля 3; п. 1 модуля 4).

Рецензенти:

*В.Г.Кузь – д-р пед. наук, проф., акад. АПН України, Уманський державний педагогічний університет ім. П.Г.Тичини;
Н.І.Повякель – д-р психол. наук, проф., Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова;
Л.П.Загородня – канд. пед. наук, доц., Глухівський національний педагогічний університет ім. Олександра Довженка.*

Г.В.Сухорукова

О-23 **Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г.В.Сухорукова, О.О.Дронова, Н.М.Голота, Л.А.Янцур; за заг. ред. Г.В.Сухорукової. – 4-те вид. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. – 376 с.: іл. ISBN 978-966-194-012-2**

Висвітлено загальні питання теорії образотворчого мистецтва: види, жанри, засоби виразності, напрями. З погляду мистецького та особистісно-орієнтованого підходу розкрито варіативні технології різнобічного розвитку дітей раннього і дошкільного віку в процесі опанування ними різних видів образотворчої діяльності. Підручник побудовано за модульним принципом, визначено запитання і завдання для модульного й тематичного контролю знань студентів.

Для студентів вищих навчальних закладів. Може бути корисним викладачам та фахівцям у галузі дошкільної освіти.

УДК 37.016:74(075.8)

ISBN 978-966-194-012-2

© Г.В.Сухорукова, О.О.Дронова,
Н.М.Голота, Л.А.Янцур, 2019
© Видавничий Дім «Слово», 2019

ЗМІСТ

Від авторів	5
Модуль 1. Поліфункціональність образотворчого мистецтва як основа реалізації особистісно-орієнтованої моделі організації образотворчої діяльності дошкільнят	10
1.1. Культура, мистецтво й освіта — взаємовпливові чинники розвитку особистості в образотворчій діяльності	10
1.2. Функціональна природа мистецтва як основа проектування інтегрованої педагогічної технології образотворчої діяльності	16
1.3. Види і жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дошкільнят	21
Модуль 2. Теоретичні основи образотворчої діяльності дітей	100
2.1. Сенсомоторний розвиток як чинник та передумова образотворчості в період дошкільця	100
2.2. Поняття про художньо-творчі здібності та їхній розвиток у дітей	108
2.3. Розвиток у дітей інтересу до образотворчої діяльності	130
2.4. Образотворча діяльність як чинник та середовище розвитку особистості дитини	140
Модуль 3. Організація образотворчої діяльності дітей	149
3.1. Види образотворчої діяльності та їхній взаємозв'язок	149
3.2. Варіативні програми навчання дітей образотворчої діяльності	166
3.3. Організація особистісно-розвивального середовища для образотворчої діяльності	176
3.4. Форми організації образотворчої діяльності	182
3.5. Методи і прийоми педагогічного супроводження образотворчої діяльності дітей	192
Модуль 4. Методика і педагогічні технології розвитку особистості дитини в процесі образотворчої діяльності	204
4.1. Розвиток у дітей здібностей до сприймання краси в різних її формах як передумова образотворчої діяльності	204
4.2. Образотворчість і художньо-естетичний розвиток особистості в ранньому дитинстві	220
4.3. Малювання як засіб особистісного розвитку дитини	238
4.4. Розвиток особистості дитини у процесі занять з ліплення	254
4.5. Декоративна діяльність дошкільнят як засіб і середовище особистісного розвитку	278

4.6. Особистісно-розвивальна спрямованість конструктивно-моделювальної діяльності	305
4.7. Педагогічна підтримка обдарованих дітей	333

Модуль 5. Вихователь як організатор, супроводжувач і співучасник образотворчої діяльності дітей 340

5.1. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності	340
5.2. Перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в дошкільному навчальному закладі та школі	351
5.3. Спільна робота дошкільного навчального закладу та сім'ї з питань розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва	358
5.4. Інноваційно-пошукова робота педагогів у галузі методики образотворчої діяльності	365

Педагог, який дбає про сенсомоторний розвиток дитини з раннього віку, допомагає їй відкрити для себе нові почуття, їхні емоційні відтінки; вперше пережити радість пізнання, тривогу за іншого, гордість за свій успіх; підвищити самооцінку, повірити в себе; бажання поділитися своїми думками і враженнями з іншими.

2.2. Поняття про художньо-творчі здібності і їхній розвиток у дітей

Здібності і задатки. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку здібностей. Структура образотворчих здібностей

У психології здібностями називають індивідуальні особливості особистості, які забезпечують людині успішне виконання будь-якої діяльності.

У вітчизняній психології найбільший внесок у дослідження проблеми здібностей зробив Б. Теплов. Він виділив три основні ознаки поняття «здібність»:

- індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої;
- не будь-які особливості взагалі, а лише ті, що мають стосунок до успішності виконання певної діяльності;
- здібність не зводиться лише до знань, навичок та вмінь.

Як зазначає Г. Костюк, здібності людини — це вияв єдиної, цілісної її сукупності. Звідси тісний їхній зв'язок з іншими характеристиками людини, а саме її знаннями, вміннями, потребами й інтересами, працьовитістю та іншими моральними рисами.

Незважаючи на те, що здібності не зводяться до знань, умінь та навичок, це ще не означає, що вони ніяк не пов'язані зі знаннями та вміннями. Наявність знань, умінь і навичок є необхідною умовою майстерності, в якій виявляються і здібності людини.

Від здібностей залежить легкість та швидкість набуття знань, умінь і навичок. Набуття ж цих знань та вмінь своєю чергою сприяє подальшому розвитку здібностей, тоді як відсутність відповідних навичок і знань гальмує розвиток здібностей. Те саме слід сказати і про важливе значення потреби працювати, відповідального, зацікавленого, любовного ставлення до справи, наполегливості, терплячості та інших вольових рис людини для успіху її праці, оволодіння майстерністю. Отже, здібності людської особистості не можна розглядати як щось, що існує незалежно від інших її характеристик.

Разом з тим здібності й не зводяться до інших характеристик особистості. При однакових, наприклад, знаннях, уміннях і навичках здібності людей бувають неоднаковими. Можна менше знати і вміти в якійсь галузі, але бути здібним, швидко набути потрібних знань та вмінь і навіть випередити інших, що тривалий час працюють у цій галузі.

Відсутність здібностей ще не означає непридатності людини до виконання тієї чи тієї діяльності, оскільки існують психологічні механізми компенсації відсутніх здібностей. На думку Є. Ільїна, компенсація може здійснюватися через набуті знання чи вміння, або через формування інди-

відуально-типологічного стилю діяльності, або через іншу, більш розвинену здібність. Можливість широкої компенсації одних властивостей іншими веде до того, що відносна слабкість якоїсь здібності зовсім не виключає успішного виконання діяльності, яка тісно пов'язана з цією здібністю. Очевидно, що саме це забезпечує можливість успішної діяльності людини в найрізноманітніших галузях.

Здібність людини — продукт суспільного розвитку. Її формування передбачає засвоєння нових форм діяльності, вироблених людством в процесі суспільно-історичного розвитку.

Здібності — не вроджені риси, вони розвиваються під впливом зовнішніх умов, існують лише в процесі розвитку і не можуть розвиватися поза конкретною діяльністю. Здібності формуються в діяльності, яка складається з компонентів: знання, навички, вміння. Відсутність будь-якого з компонентів впливатиме на перебіг діяльності і відповідно на формування здібностей.

Велике значення для розвитку здібностей має систематичний вплив ззовні — виховання і навчання. Виховання впливає на розвиток здібностей на основі задатків, всієї структури особистості, типологічних особливостей вищої нервової діяльності і формування на цій основі характеру.

Здібності мають органічні, спадково закріплені передумови для їхнього розвитку у вигляді задатків, під якими розуміють анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, що становлять природну основу розвитку здібностей. Відмінності між людьми стосовно задатків полягають насамперед у природжених особливостях їхнього нервово-мозкового апарату — анатомо-фізіологічних, функціональних його особливостях. Тому насамперед слід враховувати розвиток вищої нервової діяльності дітей, яка визначає всі психічні процеси, зокрема і здатність до творчості.

На думку І. Павлова, підґрунтя індивідуальних відмінностей становлять домінуючий тип вищої нервової діяльності та особливості співвідношення сигнальних систем. З огляду на ці критерії, можна виокремити три типологічні групи людей: художній тип (домінування першої сигнальної системи), мисленнєвий тип (домінування другої сигнальної системи) та середній або змішаний тип (рівне представництво).

Виокремлені І. Павловим типологічні групи припускають наявність різних вроджених задатків у представників тієї чи тієї групи. Так для художнього типу характерне цілісне сприймання, а для «мислителя» — поділ на окремі частини; у сфері уяви та мислення в «художників» спостерігається домінування образного мислення та уяви, тоді як для «мислителя» характерніше абстрактне, теоретичне мислення, в емоційній сфері особи художнього типу вирізняються підвищеною збудливістю, а для представників мисленнєвого типу більш властиві помірковані, інтелектуальні реакції на події. Не випадково більшість художників (скульпторів, живописців, музикантів, акторів тощо) мають певною мірою виражені риси художнього типу. Слід зазначити, що належність людини до художнього типу не означає слабкості інтелектуальної діяльності, оскільки йдеться про відносне домінування образних компонентів психіки над мисленнєвими.

Характеризуючи розвиток здібностей до образотворчої діяльності, Н. Сакуліна відзначає, що він базується на анатомо-фізіологічних особливос-

нях дитини. Для успішного розвитку здібності до зображення необхідно мати задатки в ділянці зорових і дотикових відчуттів і в ділянці рухової сфери — володіння дрібними і диференційованими рухами рук (кисті руки, пальців).

Значне зниження зору, дефекти відчуття кольору, безперечно, негативно відбиваються на здатності до зображення. Так, людина, у якої є порушення дії колбочкового апарату сітківки ока, має часткову колірну сліпоту, найчастіше не розпізнає червоних та зелених кольорів (дальтонізм). Ці люди сприймають кольори спектра у двох основних тонах — жовтому та голубому. Звісно, що така людина не може правильно сприймати забарвлення навколишніх предметів і передавати їх живописними засобами. Від розміщення зорового апарату залежить і гострота зору, тобто здатність розпізнати предмети на далекій відстані. Такий просторовий зір залежить від участі в акті зору мікрорухів ока. Людина з порушеннями зорового апарату не може досягти високого рівня розвитку зображувальних здібностей в галузі живопису: вона може лише набути деяких графічних умінь. Розвитку здібностей в галузі скульптури порушення зору менше заважає, проте все ж таки обмежує можливість повноцінної творчості.

Серйозні дефекти у розвитку рухів рук також не дають можливості розвинути цю здібність. Так, наприклад, для нормального формування здібностей до малювання велике значення поряд зі здібністю сприймання має моторний розвиток дитини і особливо розвиток рухів її рук, координації руки та ока.

Проблеми розвитку моторики (рухів) дитини давно цікавили дослідників, оскільки це необхідно для реалізації будь-якої діяльності. Як показують дослідження, рухи становлять основу формування уявлень про форму, величину, простір і т. д. О. Запорожець підкреслював, що ознайомлення з формою, величиною та іншими просторовими властивостями предметів виявляється неможливим без руху руки чи ока, що в певній послідовності обстежують різні ділянки предмета. У дослідженнях В. Зінченко та О. Руської виявилось, що правильність впізнавання фігури перебуває у тісній залежності від відповідності особливостям фігури рухів, які відтворює рука чи око дитини в процесі попереднього ознайомлення з нею.

Для розвитку моторики людини велике значення має дозрівання нервово-м'язового апарату і засвоєння історичного досвіду попередніх поколінь. Засвоєння рухів дитиною здійснюється під впливом вихователя. Особливо важливий цей вплив під час оволодіння діями з предметами і знаряддями. Стикаючись із предметами, інструментами, знаряддями, дитина самостійно, без навчального впливу дорослого, не може розкрити специфіки їх використання, не знаючи способів дії з ними, використовує предмети неадекватно: стукає олівцем по столу, бере його до рота, кидає тощо.

Особливо важливим для розвитку психіки дитини є оволодіння рухами рук. Розвиток рухів руки багато в чому залежить від оволодіння знаряддями та інструментами. Людська рука як робочий орган починає розвиватися рано і поступово вдосконалюється в процесі різноманітної діяльності. Вже до трьох років рухи руки дитини досягають значного розвитку. Проте рука ще не достатньо рухлива. Не завжди рухи цілеспрямовані, точні.

Особливо це стосується таких діяльностей, де використовуються знаряддя, інструменти, що потребують спеціальних, тонко координувальних рухів рук. Вони розвиваються у процесі діяльності через систематичне навчання і постійні вправи дитини.

Перехід до складніших форм діяльності висуває нові вимоги до моторики дитини, змушує її оволодівати новими руховими навичками і вміннями. Кожна діяльність потребує особливого роду рухів. У зображувальній діяльності розвиваються рухи руки, пов'язані з процесом зображення. Рука дитини повинна діяти залежно від особливостей олівця, пензля, якими вона оволодіває, на основі пізнання їхньої специфіки під керівництвом вихователя.

Особливості зображувальної діяльності в тому, що для її здійснення важливий не просто розвиток руки, а спільний розвиток руки й ока. Зоровий контроль за рухом руки необхідний на всіх етапах створення зображення. Око оцінює отримане зображення і спрямовує його. На цій особливості образотворчої діяльності наголошували і художники, і психологи — дослідники дитячого малюнка. Ще Мікеланджело говорив: «Циркуль в очах, не в руці, бо руки працюють, а око оцінює».

Визначаючи здібності до малювання, такі дослідники, як В. Кирієнко, О. Ковальов, Н. Сакуліна підкреслюють необхідність розвитку ока і руки, координації їхньої дії. Маленькі діти ще не вміють управляти рухами своїх рук, тому вони не можуть скачати глину, здавити її долоньками з необхідною силою, щоб отримати плоску форму, не можуть самостійно правильно взяти олівець, підпорядкувати рухи руки з олівцем створенню зображення того чи того предмета. Дітей слід навчати і самого здійснення рухів, і його характеристик: сили, тривалості, напрямку тощо.

Техніка малювання передбачає і рухи, і сприймання їх, тобто рухи під контролем зору і рухових відчуттів. Зображувальний рух руки під час малювання, ліплення, аплікації пов'язаний з м'язово-руховими відчуттями, сприйманням самого руху: дитина бачить як рухається рука, і відчуває цей рух. Під час сприймання руху в дитини виробляється уявлення про нього, і на цій основі будується виконавська дія. На різних етапах оволодіння технічними навичками і вміннями у малюванні зоровий контроль за рухом і рухові відчуття співвідносять по-різному. Поступово, в міру формування рухів роль зорового контролю дещо знижується: рука «набуває уявлення» про рух, відчуття ніби входять у руку, і той, хто малює, може відтворити рух не дивлячись. Проте зоровий контроль не може бути досягнутий повністю, оскільки тоді неможливе будь-яке чітке роздільне зображення. Зоровий контроль за процесом зображення здійснюється на основі уявлення про предмет, який є в дитини. Спрямовуючи поглядом дії рук під час створення малюнка, дитина постійно порівнює його з уявленням того, що повинно вийти, і виправляє зображення відповідно до утвореного уявлення. Тому важливо, щоб у дитини було чітке уявлення про предмет. Регуляція зображувального руху через рухові відчуття можлива в тому разі, якщо сформовано уявлення про рух. Це відчувається на основі досвіду рухів. Дитина починає набувати його вже в процесі обстеження, коли включається рух руки по контуру предмета і дитина відчуває, як рухається її рука: в якому напрямку, який рух за розмахом, за тривалістю і таке інше.

ження свічкою — малюнок ніби з'являється раптово перед очима дітей, проявляючись. Можна такий ефект отримати, малюючи спочатку канцелярським клеєм або шматочком господарського мила.

Використання нетрадиційних технік у зарубіжній школі спрямоване на самовираження дитиною своїх почуттів. Головне тут — процес, а не кінцевий результат. Основна ідея навчання мистецтва — не втручатися в природні дані дитини. Мета навчання — спонтанна продукція.

Останнім часом зарубіжний досвід використання нетрадиційних технік в навчанні дошкільнят образотворчої діяльності став досить поширений у практиці роботи наших дошкільних закладів.

Аналіз практики, а також опублікований в літературі досвід роботи з використання нетрадиційних технік свідчить про те, що найчастіше нетрадиційні техніки, форми та методи навчання дошкільнят зображувальної діяльності розглядаються самі по собі або з метою зацікавлення дітей. Ніхто з педагогів не використовує їх для вирішення основного завдання — навчати старших дошкільнят створювати художні образи. А це є основою розвитку творчої діяльності.

Навчання здатне активізувати і пришвидшити художній розвиток дітей. Підвищенню ефективності навчання сприяє інтерес до образотворчої діяльності. Використання нетрадиційних форм роботи у навчанні дошкільнят зображувальної діяльності є доцільним і необхідним. Вони сприяють підвищенню рівня дитячої уяви, інтересу дітей до художньої діяльності. Дитина повинна усвідомлювати сам процес зображення, добирати необхідні матеріали, виразні засоби, техніки для створення виразнішого художнього образу. Наприклад: «безхмарне небо» — (техніка заливки); «небо з хмаринками» — (малювання восковою свічкою, канцелярським клеєм); «дощове небо» — (техніка малювання по вологому); «сонячне небо» — (техніка малювання зубною щіткою і тканиною); «засніжене небо» — (техніка малювання зубною пастою).

Нетрадиційні заняття допомагають дітям краще засвоїти нові знання, сприяють самостійному оволодінню способами зображення. Система педагогічної роботи з дітьми, яка передбачає різні види зображувальної діяльності, поетапність оволодіння ними, нетрадиційні техніки, ігрові прийоми, використання різних зображувальних матеріалів та виразних засобів у їхній єдності забезпечує художній розвиток дитини.

Вирішення цієї проблеми можна розглядати як один зі способів реалізації комплексного підходу до художнього виховання, як умову, що забезпечує розвиток художньо-творчих здібностей дошкільнят.

2.3. Розвиток у дітей інтересу до образотворчої діяльності

Роль інтересу в навчанні дітей образотворчої діяльності

Основне завдання дошкільного навчання і виховання полягає не лише в тому, щоб сформувати у дітей певний обсяг знань і вмінь, а переважно в тому, щоб якомога більше розвивати різні форми особистісної активності дошкільнят, їхню самостійну творчість в усіх видах дитячої діяльності, формувати у них широкий і відносно стійкий інтерес до пізнання найрізноманітніших сторін навколишньої дійсності.

Роль інтересу в навчанні дітей підкреслювали ще педагоги минулого, наприклад, М. Чернишевський, К. Ушинський, Н. Крупська, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Вони відзначали його великий вплив на якість навчання, а також засвоєння знань безпосередньо пов'язували з відсутністю інтересу до навчання і невмінням педагогів його розбудити.

В. Сухомлинський у своїй книжці «Серце віддаю дітям» яскраво і переконливо показав, що успіх роботи вихователя, спрямованої на гармонійний розвиток дітей, можливий лише за глибокого знання їхнього духовного життя та особливостей розвитку кожної дитини, врахування їхніх інтересів. У статті «Інтерес до навчання — важливий стимул навчальної діяльності учнів» В. Сухомлинський зауважував, що позитивні емоції дітей, які виникають у процесі навчання, відіграють величезну роль у вихованні бажання вчитися. Завдання вчителя полягає в тому, щоб постійно розвивати у дітей позитивне почуття задоволення навчанням, щоб з цього почуття виник і ствердився емоційний стан — палке бажання вчитися.

Висловлювання видатних педагогів про важливість інтересу в навчально-виховному процесі відіграли неабияку роль у побудові системи образотворчості дітей дошкільного віку. Нові знання і вміння краще засвоюються дітьми в різних видах цікаво організованої практичної діяльності.

Особливо велике значення це має в навчанні дітей художньої діяльності, зокрема зображувальної. Оскільки ця діяльність є творчою, вона спрямовує дитину на передачу своїх вражень від навколишньої дійсності в художньо-образній формі, і дуже важливо організувати її відповідно до інтересів дітей.

Інтерес до зображувальної діяльності створюється за наявності позитивних емоцій, підкреслювали Є. Фльоріна, Н. Ветлугіна, а також як зазначали Н. Сакуліна, Т. Комарова, Т. Казакова, Т. Доронова, Г. Григор'єва та інші, за певних педагогічних умов, збагачення змісту і методів навчання, різних форм організації занять.

Інтерес відіграє велику роль у навчанні дошкільнят зображувальної діяльності, сприяє розвитку спеціальних художніх здібностей. Тому формування його буде сприяти підвищенню ефективності навчання дітей малювання, ліплення, аплікації.

♦ *Складіть резюме: «Інтерес — рушійна сила образотворчої діяльності дітей», «Інтерес до образотворчої діяльності — результат професійності педагога».*

Психолого-педагогічна характеристика інтересу до образотворчої діяльності, його особливості

Спробуємо дати психолого-педагогічну характеристику інтересу до зображувальної діяльності і визначимо його особливості.

У психолого-педагогічній літературі інтерес розглядається як складний психічний процес, який має соціальний характер, нерозривно пов'язаний з потребами й інтересами суспільства. Його визначають як своєрідний сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, які підвищують активність свідомості і діяльності людини, наголошує Н. Морозова. Педагогічний аспект проблеми інтересу розкриває Г. Щукіна. Він пов'язаний з виявленням індивідом таких сторін в навколишньому житті, які

Модуль

3

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

3.1. Види образотворчої діяльності та їхній взаємозв'язок

Характеристика видів образотворчої діяльності

Дитячу образотворчу діяльність розглядають як ефективну форму художнього засвоєння дітьми навколишньої дійсності, в процесі якої вони зображають предмети і явища, виражають своє ставлення до них. У Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні зазначається, що художньо-практична образотворча діяльність передбачає знання характерних особливостей, специфіки, засобів художньої виразності різних видів образотворчої діяльності: малювання, ліплення, аплікації; роботи з природним матеріалом (див. кольор. вкл., мал. 43—62).

До питання класифікації видів образотворчої діяльності є різні підходи. Так, В. Космінська — прибічниця традиційного підходу до класифікації видів — вважає, що в дитячому садку образотворча діяльність передбачає такі види, як малювання, ліплення, аплікація та конструювання. Кожен з них має свої можливості у відображенні дитиною вражень про навколишній світ. Тому загальні завдання, які стоять перед зображувальною діяльністю, конкретизуються залежно від особливостей кожного виду, своєрідності матеріалу та прийомів роботи з ним.

Н. Сакуліна, Т. Комарова, Т. Казакова та інші вважають, що до видів образотворчої діяльності, основним завданням якої є образне відображення дійсності, належать малювання, ліплення й аплікація.

Т. Казакова у своїй монографії «Образотворча діяльність і художній розвиток дошкільнят» розглядає засоби художньої виразності, характерні для кожного виду образотворчої діяльності дошкільняти: малювання, ліплення, аплікації, встановлює між ними взаємозв'язок на основі їхньої попередньої диференціації.

Малювання — це створення зображення на площині за допомогою формоутворювальних плям, ліній та кольору (див. кольор. вкл., мал. 43—47).

З усіх видів зображувальної діяльності дитяче малювання найбільш вивчене. Інтерес до нього з'явився у 80-ті роки XIX ст., а вивчення дитячого малюнка триває і досі. Проаналізувавши велику кількість дитячих малюнків, дослідники визначили стадії розвитку малювання у дитини, причини, які спонукають її малювати. Наприклад, О. Бакушинський розгля-

МЕТОДИКА І ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1. Розвиток у дітей здібностей до сприймання краси в різних її формах як передумова образотворчої діяльності

Давно відомо, що прекрасне має здатність пробуджувати в людині радість, безкорисливу любов, почуття свободи, творчу наснагу. Краса і творчість нероздільні. Зустріч з прекрасним не лише в мистецтві, а й у природі, людських взаєминах, праці, побуті — це зустріч з найдосконалішими виявами життя. Краса ніби розлита в навколишньому світі, важливо тільки навчитися бачити її, прекрасним є саме життя.

Краса природи надихає на творчість

Природа є першим джерелом уявлень дітей про красу. Ця краса нескінченна у своєму розмаїтті і багатстві. Її можна безкінечно пізнавати, проникаючи в глибини її таємничої живої мови.

Людину створила праця і краса. Почуття краси і любові до природи допомагають людям знаходити прості і точні слова, кольори і фарби для описання своїх емоцій і настроїв, вчать живої художньої мови. З любові до всього живого починається формування людських почуттів, формування гуманізму.

Природа і мистецтво здавна тісно взаємопов'язані. Однак мистецтво (музика, поезія, живопис) не просто зображає природу, а й відкриває такі її грані, які, на перший погляд, залишаються непомітними. Тим самим воно розширює, поглиблює наші уявлення про красу рідної землі. Мистецтво розвиває фантазію, загострює переживання, виховує тонкість, емоційність у сприйнятливості до краси і добра. Отже, мистецтво виступає засобом розкриття краси, поетичності і величі природи, допомагає глибше відчути її красу, пробуджує в наших душах струни художника.

♦ *Яку пору року ви найбільше любите? Змалюйте знайомий та улюблений вами пейзаж. Це, мабуть, буде місце, де ви народилися. Що в ньому для вас найдорожче? Які почуття водночас із відчуттям краси розвиває в людині природа?*

Як сприймають діти красу природи? Жваво, емоційно, дієво, але поверхово, не зовсім уважно. При цьому вони досить активні, побачене не лише розглядають, а й ґрунтовно обстежують з усіх боків, намагаються дати

йому естетичну оцінку. Дивитись і бачити, помічати в природі красиве — це різні речі. У В. Сухомлинського є оповідання «Конвалії», в якому розповідається, що хлопчик хотів зірвати цю прекрасну квітку, а вона йому прошепотіла: «Я маленька, тендітна і слабка. Ти можеш зірвати мене, коли захочеш, але розглянь мене і скажи, яка я красива». Коли хлопчик придивився до квітки, серцем і розумом пізнав її красу, він передумав її зривати. Приглядаючись до природи, пізнаючи її закони, дитина дужче відчуває красу, розуміє наскільки вона ніжна і тендітна, починає розуміти її різнобічну життєву цінність, оздоровчу, естетичну, моральну, таку, що творчо надихає.

Коли запитати у дітей, якого кольору сніг, вони завжди відповідають, що білого. Спостереження показують, що залежно від погоди, стану неба, сонця, температури сніг може бути рожевим, золотаво-рожевим, світло-чорним, темно-блакитним, діамантовим. Добре, якщо дорослі допоможуть це помітити.

Краса природи надихає на творчість. Від подиву до творчості один крок. Для дитини природа — це не лише предмет милування, захоплення, радощів, а й художня майстерня, де краса природи втілюється в пейзажні малюнки, флористику, ікебану, вірші, художні розповіді.

Лише знання природи, яке розвиває естетичне чуття, робить можливою справжню творчість за законами краси. Любов до природи, її одухотворення, почуття емпатії виступають головними чинниками культури людини, джерелами її творчості.

Розвивайте в собі і в дітях спостережливість, уміння шукати, бачити і помічати красиве в об'єктах і явищах природи. Складайте разом палітри барв «осені, зими, весни, літа», створюйте живописні «портрети» кучерявої і плакучої берізки, квітучих кущів, клумб, лугів, лісових галявин тощо.

Краса людини як єдність зовнішнього вигляду і внутрішніх характеристик

Людина є найскладнішою і найдосконалішою частиною природи. Дитина дуже рано пізнає світ людей, їхнє життя, ставлення один до одного. Немовля ще зовсім не знає слів, але розуміє матір за виразом обличчя. Його можна читати, неначе книгу, за мімікою. Справедливо вважають, що в міміці людини відбивається її характер, настрій, стан здоров'я, спокій, напруга, втома тощо.

♦ *Ознайомтеся з характеристикою компетентності дошкільняти у сфері «Люди». Зверніть увагу на зміст складових соціальної компетентності дошкільняти, її пізнавальний, ціннісний, емоційний, оцінний, поведінковий компоненти [Див.: Коментар до Базового компонента дошкільньої освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О. Л. Кононко. — К., 2003. — С. 157—161].*

Краса людини є складною інтегрованою характеристикою, головними засадами якої виступають зовнішні і внутрішні чинники.

Зовнішня краса для дітей найбільш помітна, на неї вони легко звертають увагу, рано помічають. Це красиве обличчя, очі, брови, губи, волосся, гарний макіяж, одяг, прикраси. Спостерігали, що дівчинці було 11 місяців, гарний макіяж, одяг, прикраси. Спостерігали, що дівчинці було 11 місяців, коли вона помітила гарне поєднання кольорів у зимовому одязі мами: білої пухової хустки і чорної каракулевої шуби. Висловила свою «естетичну

Навчальне видання

*Сухорукова Галина Вікторівна,
Дронова Ольга Олегівна,
Голота Наталія Миколаївна,
Янцур Любов Антонівна*

Образотворче мистецтво
з методикою викладання
в дошкільному навчальному закладі

Підручник

4-те видання

Підписано до друку 16.10.2019. Формат 60x90/16.
Умовн. друк. арк. 23,5+2 кол. вкл.
Наклад 300 прим. Зам. № 690.

ТОВ «Видавничий Дім «Слово»
04071, м. Київ, вул. Олегівська, 36
Свідоцтво про реєстрацію №1289 від 20.03.2003
Тел. 463-64-06, тел./факс 462-48-63
E-mail: vd_slovo@ukr.net

Віддруковано ТОВ «Друкарня “Рута”»
(свід. серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам’янець-Подільський,
вул. Руслана Коношенка, 1
тел. 0(3849)4-22-50, e-mail: drukruta@ukr.net

ІНДЯНОЛІКА

З питань придбання наших видань
звертатися за адресою:

“Видавничий Дім “Слово”,
вул. Олегівська, 36, м. Київ

тел. (044) 462-48-63, (067) 448-33-67

e-mail: vd_slovo@ukr.net
www.slovo.kiev.ua